

28.8.2025

Kysely Kelan kuntoutuksen palveluntuottajille: Varhaisen tuen puute huolettaa

Riina-Maria Leskelä, projektipäällikkö, Kela

Kysyimme loppusyksyllä 2024 Kelan kuntoutuksen palveluntuottajien näkemyksiä neurokirjon lasten ja nuorten palveluista ja kuntoutukseen ohjautumisesta. Saimme kyselyyn 33 vastausta. Vastauksissa toivottiin riittäviä varhaisia palveluja sekä kuntoutuksen laatuun ja pitkäjänteisyyteen panostamista.

Kysely lähetettiin LAKU-perhekuntoutusta, Oma väylä -kuntoutusta sekä neurokehityksellisten häiriöiden sopeutumisvalmennuskursseja järjestäville Kelan kuntoutuksen palveluntuottajille. Aiheena olivat hyvinvointialueiden ja Kelan kuntoutuspalvelut neurokirjon lapsille ja nuorille. Kysely liittyy Kelan Kuntoutus neurokirjon lasten ja nuorten arjessa -projektiin (Kirjo-projekti).

Vastaajista 23 työskenteli Oma väylä -kuntoutuksessa, 11 vastaajaa LAKU-perhekuntoutuksessa ja 6 vastaajaa sopeutumisvalmennuskursseilla. Osa vastaajista työskenteli useammassa palvelussa. Yleisimmät vastaajien ammattiryhmät olivat sairaanhoitaja (30 %), sosionomi tai sosiaalityöntekijä (26 %) sekä psykologi tai neuropsykologi (22 %). Vastauksia saatiin ympäri Suomea.

Kyselyllä haluttiin selvittää, millaisia näkemyksiä palveluntuottajilla on ohjautumisesta Kelan kuntoutukseen sekä mihin suuntaan neurokehityksellisten häiriöiden kuntoutuspalveluja täytyisi palveluntuottajien mielestä kehittää.

Näkemykset Kelan kuntoutuspalveluihin ohjautumisesta

Kysyimme ensimmäiseksi palveluntuottajien kokemuksia Kelan järjestämiin kuntoutuspalveluihin ohjautumisesta. Ensin pyysimme heitä nimeämään palvelut, joita lapset ja nuoret ovat tyypillisesti saaneet ennen Kelan järjestämissä kuntoutuspalvelussa aloittamista. Vastaajia pyydettiin nimeämään kaksi useimmiten käytettyä palvelua yhdeksän palvelun listasta.

Yli puolet vastasi, että Kelan kuntoutukseen tuleva lapsi tai nuori ei ollut saanut mitään mainituista hyvinvointialueen palveluista

Mitä tuki- hoito- tai kuntoutuspalveluja kohtaamasi lapset ja nuoret ovat kokemuksesi mukaan useimmiten saaneet ennen Kelan neuropsykiatrisiin kuntoutuspalveluihin ohjaamista?

Vastauksia yhteensä 33.

Grafiikka: Kela

Yli puolet vastaajista nimesi useimmin ennen Kelan kuntoutusta saaduksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluksi yksilöterapian, esimerkiksi puhe- tai toimintaterapian. Toinen usein mainittu palvelu oli kotiin vietävä perhetyö. Huomionarvoista oli, että yli puolet vastaajista valitsi vaihtoehdon, jonka mukaan Kelan kuntoutukseen tuleva lapsi tai nuori ei ole tyypillisesti saanut mitään mainituista hyvinvointialueen palveluista.

”Tällä hetkellä kuntoutukseen [Oma väylä -kuntoutus] tulee nuoria, jotka eivät ole saaneet mitään palvelua/tukea aiemmin, jopa lapsena diagnoosin saaneita.”

Seuraava kysymys käsitteli Kelan kuntoutukseen ohjautumisen sujuvuutta ja oikea-aikaisuutta sekä kohderyhmien selkeyttä. Vastaajia pyydettiin arvioimaan kolmea eri väitettä. Suurin osa vastaajista oli samaa mieltä väitteestä ”Ohjautuminen palveluun tapahtuu asiak-

kaan kuntoutuksen näkökulmasta oikea-aikaisesti”. Jonkin verran epäilyksiä oikea-aikaisuudesta vastaajilla oli liittyen LAKU-perhekuntoutukseen, jossa kolmasosa vastaajista oli väitteestä eri mieltä.

Väitteen ”Ohjautumisen prosessi on selkeä ja sujuva” kohdalla vastauksissa oli selkeämmin eroja eri kuntoutuspalveluihin liittyen. Kolme neljästä vastaajasta oli samaa mieltä, kun kyseessä oli Oma väylä -kuntoutus. Sopeutumisvalmennuskursseja koskeneet kuusi vastausta jakautuivat puoliksi ”samaa mieltä” ja ”eri mieltä” -väitteiden välillä. Yli puolet LAKU-perhekuntoutusta toteuttaneista palveluntuottajista taas oli eri mieltä väitteen kanssa.

”Tällä hetkellä Laku-kuntoutukseen ohjautuminen ei ole selkeää. Hyvinvointialueet eivät pysty vastaamaan psykoedukaatio vaatimukseen kaikilla alueilla ja sopeutumisvalmennuspaikat menevät niin nopeasti, että kaikki halukkaat eivät sinne mahdu.”

Viimeinen väite oli ”Palvelujen kohderyhmät ovat selkeät”. Tästä lähes kaikki vastaajat olivat täysin samaa mieltä. Tämä ei ole yllättävää, koska kyseessä ovat kyseisten kuntoutuspalvelujen ammattilaiset.

Miten Kelan kuntoutuspalveluja tulisi jatkossa kehittää?

Kysyimme kuntoutuksen palveluntuottajien näkemyksiä myös tulevaisuuden kehittämistarpeista. Kelan neurokehityksellisten häiriöiden kuntoutusten hakijamäärät ovat olleet viime vuosina voimakkaassa kasvussa. Vastaajia pyydettiin arvioimaan, millä keinoin Kelan kuntoutuspalvelujen riittävyttä voitaisiin tästä huolimatta turvata. Valittavana oli viisi erilaista tapaa kohdentaa palvelut tulevaisuudessa, ja kukin vastaaja sai valita niistä enintään kaksi mieluisinta. Eniten suosiota saivat vaihtoehdot, joissa nykyiset Kelan järjestämät kuntoutuspalvelut säilytettäisiin muuttumattomina, mutta niiden kohderyhmiin tehtäisiin erilaisia uusia rajoituksia. 54 % valinnoista kohdentui vaihtoehtoon, jossa kuntoutusta tarjottaisiin vain asiakkaille, jotka ovat ensin saaneet edeltävät, lainmukaiset palvelut hyvinvointialueilta. Yli kolmasosa taas kannatti tiukempia ikä- tai diagnoosirajoituksia tulevaisuudessa. Jonkin verran kannatusta (24 %) sai myös vaihtoehto, jossa Kelan kuntoutuspalveluja muokattaisiin kevyempään suuntaan, jolloin niitä riittäisi entistä useammalle hakijalle.

Vastaajat saivat halutessaan jättää Kelalle myös vapaamuotoisia tulevaisuuden toiveita ja terveisiä. Kahdeksantoista vastaajaa oli tarttunut tähän tilaisuuteen. Eniten korostettiin

sitä, että Kelan kuntoutuspalvelut ovat tarpeellisia eikä niitä saisi supistaa nykyisestä. Eri-tyisesti Oma väylä -kuntoutusta pidettiin vaikuttavana ja erittäin tarpeellisena palveluna.

”Jag anser att Oma väylä har varit till mycket nytta för deltagarna (de själva sagt så). Att deltagarna både kunnat vara med i grupp tillfällena samt i individträffarna har varit mycket bra.”

”OmaVäylä-kuntoutus on kaiken kaikkiaan erittäin tuloksellinen.”

”Ymmärrän määrärahojen rajallisuuden, mutta näen Laku-kuntoutukselle suuren tarpeen ja sen olevan perheille hyvä ja osaava kuntoutusmuoto ja tuki arkeen ja koulu yhteistyöhön.”

Lisäksi Kelalta toivottiin muun muassa parempaa tiedottamista ja asiakkaille mahdollisuutta valita palveluntuottaja myös kilpailutettujen palvelujen ulkopuolelta. Kelan toivottiin painottavan kuntoutuspalvelujen kilpailutuksessa laatua hinnan sijaan. Kuntoutusjaksojen toteuttamiseen toivottiin lisää yksilöllisyyttä ja joustavuutta.

Suurimmat haasteet kasvatuksessa ja opetuksessa

Kelan kuntoutuspalvelujen lisäksi kartoitimme vastaajien näkemyksiä myös yleisesti neurokirjon lasten ja nuorten tilanteesta sekä tuen saamisesta. Vastaajia pyydettiin ensin kertomaan, mikä on suurin haaste tai puute, joka vaikeuttaa neurokirjon lasten ja nuorten pärjäämistä vastaajan työskentelymaakunnassa tällä hetkellä. Suurimpien haasteiden nähtiin olevan kasvatuksen ja opetuksen alalla. Opettajien ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan osaaminen neurokirjon lasten tukemisessa koettiin riittämättömäksi ja resurssit vajaviksi. Opettajien ymmärryksessä koettiin olevan valtavia eroja: vastaajien mukaan osa opettajista toteuttaa lähes kuntoutuksellista opetusta, kun taas toisissa tapauksissa lasten hyvinvointi voi jopa vaarantua vahingollisen toiminnan vuoksi. Opiskelijoiden tukimuodot ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa nähtiin riittämättömiksi.

”Koulut eivät tee yhtään yhteistyötä terveydenhuollon kanssa. Opettajilla ei ole tarvittavaa koulutusta. Olen huomannut, että pelkästään opettajalla on merkitystä siinä miten neurokirjon lapsi pärjää ja jaksaa koulussa. Näinhän se ei saisi olla.”

”Koulujen vähäiset resurssit tukea lasta/nuorta koulussa ovat hyvin keskeinen haaste. Ymmärrystä neuronkirjon piirteisiin tarvitaan vielä enemmän.”

Terveydenhuollon puutteet nähtiin myös suurena ongelmana. Vastauksista nousi esiin, että perusterveydenhuollossa ei ole riittävästi neurokehityksellisten häiriöiden kuntoutukseen erikoistuneita ammattilaisia ja diagnosointi ja hoidon aloitus tapahtuvat hitaasti. Terveydenhuollon prosessit koettiin jäykiksi ja lääkärivaje mainittiin ongelmaksi. Palvelujärjestelmän hajanaisuus tunnistettiin ongelmaksi, ja sosiaali- ja terveystalvelujen keskinäinen sekä koulujen kanssa tehtävä yhteistyö riittämättömäksi.

”Hyvinvointialueilta ei saa tarvittavaa apua. Erikoissairaanhoidon pääsee vain harva, vaikka olisi tarvetta.”

Hyvinvointialueiden välinen, mutta myös niiden sisäinen, palvelujen saannin vaihtelu tunnistettiin haasteeksi: palvelut keskittyvät suurimpiin keskuksiin. Perheet saivat tukea liian myöhään ja liian vähän.

”Perheiden haasteiden kasautuessa ja voimavarojen vähentyessä perheet ajautuvat lastensuojelun tai perhesosiaalityön asiakkaiksi. Palvelupolku on rikkonainen, vaikeasti saavutettavissa sekä vaatii hyvin paljon vanhempien aktiivisuutta.”

Toiveita kuntoutusjärjestelmän tulevaisuuteen liittyen

Kuntoutuksen palveluntuottajilta kysyttiin mielipidettä myös siihen, millainen kuntoutuspalvelujen kokonaisuus ylipäänsä vastaisi parhaiten neurokirjon lasten ja nuorten kuntoutustarpeisiin tulevaisuudessa. Vastauksissa eniten korostuivat varhaisen tuen ja hyvinvointialueiden palvelujen merkitys. Tulevaisuuden kuntoutuspalveluilta toivottiin ennen kaikkea sitä, että perustason hoitoa ja kuntoutusta olisi hyvin tarjolla.

”Perheen ja ympäristön huomiointi, varhainen kuntoutus, vertaistuki. Hyvinvointialueilla perheinterventioiden järjestelmällinen käyttöönotto ennaltaehkäisevästi kaikille perheille lyhennettynä versiona neuvoloiden kautta (ihmeelliset vuodet yms).”

Vastauksissa nähtiin erittäin tärkeäksi riittävän oppimisen tuen saaminen osana koulujen ja oppilaitosten toimintaa.

”Peruspalveluihin riittävästi nepsy-osaamista (varhaiskasvatus, koulut, oppilaitokset, perusterveydenhuolto jne). Nepsy-valmennuksen laajempi käyttö sekä opetustoimessa, hyvinvointialueilla ja miksei Kelankin palveluna. Toiminnalliset kuntoutusmuodot, kuten eläin- ja luontoavusteinen kuntoutus tehokkaampaan käyttöön!”

”Koulujen tukitoimia toisen asteen tai AMK tasolla on vaikea saada, jos opiskelija itse ei osaa niitä pyytää/vaatia. Riippuu paljon oppilaitoksesta, minkälaista tukea tai vaihtoehtoisia suoritustapoja voi saada.”

Selkeästi esiin noussut toive tulevaisuuden kuntoutuspalveluille oli vanhempien ja perheen parempi tukeminen.

”Kotiin vietävä ja asiakkaan lähiverkoston huomioiva palvelu on ehdottoman tärkeää kohderyhmälle. Lasten ja nuorten kohdalla kuntoutuksen on tapahduttava vanhemmuuden alueella työskennellen, jotta kuntoutuksella voidaan ajatella olevan realistia vaikutuksia.”

Kuntoutuksen riittävän pitkä kesto nähtiin myös keskeisenä. Vastauksissa tuotiin esille sitä, että luottamuksellisen suhteen rakentaminen asiakkaan ja työntekijän välille vie aikaa.

”Muutostyö on hidasta, kuntoutuksen ajan tulee olla tarpeeksi pitkä ja kattava jotta saadaan tuloksia aikaiseksi. Liian lyhyillä/kevyillä kuntoutuksilla ei saada tuloksia aikaiseksi.”

Palveluilta toivottiin myös nykyistä enemmän joustavuutta: käyntimäärien ja palvelun keston pitäisi vastata asiakkaiden yksilöllisiä tarpeita. Esimerkiksi ryhmämuotoiset kuntoutuksset nähtiin tärkeiksi, mutta toisaalta ryhmiin osallistumiseen toivottiin lisää joustavuutta.

”Välillä OmaVäylässä on nuoria joille ryhmä on liikaa ja he tarvitsisivat esim pelkän toimintaterapeutin palveluja, joita ei ole samalla tavalla ilmaiseksi saatavilla.”

Tulevaisuuden kuntoutusjärjestelmässä myös vertaistuellista toimintaa pidettiin keskeisenä elementtinä. Tätä perusteltiin sillä, että ihmisten välistä aitoa kohtaamista ei voi korvata digitaalisilla ratkaisuilla.

Varhaisen tuen ja hoidon tarve korostui

Kuntoutuksen palveluntuottajien näkemykset vastaavat pitkälti sitä kuvaa, mikä Kelassa oli ennestään neurokirjon lasten ja nuorten palveluista. Palvelujen hajanaisuus ja tuen saaminen perheiden kannalta liian myöhään ovat ilmiöitä, jotka moni sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa työskentelevä tunnistaa hyvin.

Kyselyssä nousi yllättävän voimakkaasti esille huoli varhaiskasvatuksen, koulujen ja oppilaitosten kyvystä vastata neurokirjon lasten ja nuorten tuen tarpeisiin. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluilta toivottiin parempaa toimivuutta. Toisin sanoen palveluntuottajat eivät esimerkiksi vaatineet ensisijaisesti lisää Kelan kuntoutuspalveluja, vaan tunnistivat varhaisen ja mahdollisimman matalalla kynnyksellä tapahtuvan tuen keskeisen merkityksen. Tämä kuvastanee palveluntuottajien erinomaista asiakasryhmän tuntemusta ja ammattitaitoa. Heidän näkemyksensä on myös linjassa lainsäädännön kanssa, jossa korostetaan osana arkea ja ilman diagnoosia saatavan matalan kynnyksen tuen tärkeyttä.

Kaikkia toimijoita tarvitaan

Kuntoutuspalvelujen palveluntuottajien toive Kelan järjestämien kuntoutuspalvelujen suuremmasta joustavuudesta ja riittävän pitkästä kestosta on ymmärrettävä ja yksittäisen lapsen tai nuoren näkökulmasta usein varmasti perusteltu. Toisaalta sen voi järjestelmän tasolla tulkita kuvastavan muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen sekä oppimisympäristöjen tuen puutteita. Jos Kelan kuntoutusjakso on ainoa apu, jonka lapsi tai nuori perheeseen saa, odotukset kuntoutukselle ovat väistämättä moninaiset ja laajat. Neurokirjon lapset ja nuoret vanhempineen tarvitsevat kuitenkin monenlaista arjen tukea, hoitoa ja kuntoutusta, ja on tärkeää, että eri toimijat tunnistavat oman roolinsa kokonaisuudessa. Kelan järjestämään kuntoutukseen vaaditaan nykyisen lainsäädännön mukaan diagnoosi, toisin kuin hyvinvointialueen palveluihin tai kouluilta saatavaan tukeen. Kelan kuntoutus onkin yleensä oikea-aikaista sen jälkeen, kun diagnoosi on asetettu ja välitön hoito ja kuntoutus hyvinvointialueella on toteutettu.

Kyselyn tulosten hyödyntäminen

Kelan kuntoutuspalvelujen palveluntuottajille tehty kysely on osa Kuntoutus neurokirjon lasten ja nuorten arjessa -projektia eli Kirjo-projektia. Kirjo-projekti suuntautuu hyvinvointialueiden palvelujen sekä Kelan kuntoutukseen ohjautumisen kehittämiseen. Kyselystä saatua tietoa on käytetty Kirjo-projektin toimenpiteiden suunnittelun pohjana. Näkemyksiä on Kelan kuntoutuksen palveluntuottajien lisäksi kerätty asiakkailta, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kasvatus- ja opetusalan ammattilaisilta.

Lue lisää Kirjo-projektista: [Kuntoutus neurokirjon lasten ja nuorten arjessa -projekti \(kela.fi\)](#).